

ÁLTALÁNOS ISKOLÁKBAN VÉGZETT EREDMÉNYFELMÉRÉS TAPASZTALATAINAK ÖSSZEGEZÉSE

A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvény szerint: „Az általános iskola biztosítja az általános alpműveltséget; megalapozza a tudományos világnézeti, erkölcsi, esztétikai és testi nevelést; elméletben és gyakorlatban bevezeti a tanulókat a termelőmunkába, illetőleg előkészíti őket a társadalmilag hasznos munka végzésére”. [1]

Az oktatás során a tanulók tantervileg rögzített, korukhoz mért tudományos ismereteket sajátítanak el a természetről, a társadalomról. Ha ezt kellően megalapozva és tudatosan végzik, úgy megértik a világot és az ebben lejátszódó jelenségeket. Ismereteik így egymásra épülő, állandóan bővülő, kiegészülő rendszert képeznek, melynek segítségével képességeik szerint céltudatosan tevékenykedniök kell a világban. Ehhez nem elég csak az ismeretek jó megértése és emlékeztetése. Ennél többre van szükség. Ez a több tudás a teljesítményképes tudás; vagyis az oktatás folyamán elsajátított ismereteknek alkotó alkalmazása, jártasság, készség, képesség.

Annak megállapítása végett, hogy a törvényben és tantervben lefektetetteknek, a teljesítőképes tudás követelményének a tanyai, falusi és városi általános iskolák milyen mértékben és hatásfokkal tettek eleget, reprezentatív eredményfelmérést végeztünk. [2] A vizsgálat közbenső célja a következő volt: Megközelítően tájékoztasson bennünket arról, hogy

— tanulóink az általános iskola tantervi anyagából a VI., illetve a VIII. osztály szintjén, a tantervi követelményeknek megfelelően rendelkeznek-e az előírt ismeretekkel, jártassággal, készségekkel, képességekkel;

— az oktatás során elsajátított ismereteik mennyiben „csak” megértett (passzívan befogadott) és mennyiben teljesítménybe átment, aktívan elsajátított, alkalmazott ismeretek;

— mennyiben mutatkozik szoros kapcsolat a felidézett ismeretek és az érzelmek között.

Az eredményfelmérés során 546 VIII. osztályos tanuló 1092 feladatlapját vizsgáltuk át. (Egy-egy feladatlapon irodalom, nyelvtan, történelem, számtan, fizika és orosz kérdések szerepeltek.) Eredményfelmérésünk r e t e g e s felmérés volt. Ez azt jelentette, hogy ugyanannak a VIII. osztályos tanulónak két feladatlapot kellett kitöltenie: egy VI. osztályos feladatlapot és egy VIII. osztályos feladatlapot. Ezzel az eljárással arra kívántunk választ kapni, hogy az általános iskola tantervi követelményét milyen fokon teljesíti egy-egy tanuló. A VI. osztályban szerzett ismeretek milyen mértékben megalapozottak, a készségeket hogyan használják fel a VIII. osztály anyagának elsajátításakor (1. és 2. sz. melléklet.). [3]

A tanulók feladatlapokra adott válaszait pontokkal értékeltük. (Hangsúlyozzuk, hogy a pontok nem osztályzatok, hanem összeadható mennyiségek.) Megállapodás szerint a hibátlan válasz kérdésenként 5, a helyes válasz kis hibával 4 pontot kapott. 3, 2, 1 pontot az egyes kérdések megválaszolásában levő helyes és helytelen elemek arányában adtunk. Az elfogadhatatlan válasz kérdésenként 0 pontot kapott. Az egy-egy tanuló által maximálisan elérhető pontok mennyisége:

	VI. osztály	VIII. osztály
Irodalom	25	25
Nyelvtan	10	10
Történelem	25	25
Számтан	25	30
Fizika	—	25
Orosz	5	5
Összesen	90 pont	120 pont

A feladatlapok kérdéseinek — feladatainak helyes megoldása nyomán — tehát a maximális pontszáma a VI. osztályban 90 pont = 100⁰/₀, a VIII. osztályban 120 pont = 100⁰/₀. Ehhez viszonyítva határoztuk meg minden egyes tanulóknak, valamint az osztályok tanulóinak az egyes tantárgyakban és a tantárgyak összességében elért tényleges pontmennyisége alapján a 100⁰/₀-hoz viszonyított ⁰/₀-os teljesítményt. (Ugyanígyen alapelvek figyelembevételével értékeltük a tantárgyakon belül az egyes kérdésekre adott válaszokat is.)

Megfelelő teljesítménynek a 100⁰/₀ 2/3-ad részét, vagyis a 66,6⁰/₀-os teljesítményt jelöltük meg.

A feldolgozásra került anyag értékelésébe — az anyag óriási terjedelme miatt — kénytelenek voltunk az adott iskolák szaktanárait is bevonni. Ez sajnos több esetben bizonyos szubjektivitást, pontatlanságot eredményezett az értékelésben. Ezek azonban az általános következtetések levonását számottevő módon nem befolyásolták.

Tudatában vagyunk annak, hogy a feladatlapok kérdéseinek összeállítása néhány esetben vitára adhat okot. (Helyesebbnek látszik a két feladatrendszer összevonása egy feladatlappá. Ez lehetővé tenné a rendelkezésre álló idő gazdaságosabb kihasználását, az anyag átfogóbb és egységesebb felmérését, áttekinthetőségét. Jobban érvényesülhetne a fokozatosság, az anyag egymásraépülése, az ismétlődések elkerülése, könnyebb lenne az értékelés és elemzés. Jobban figyelembe lehetne venni az egyes tantárgyak heti kötelező óraszámát, a tanulók fáradtságát stb.) Tudjuk azt is, hogy a kérdésekre adott válaszok, feleletek nem fogadhatók el fenntartás nélkül, mivel egyrészt mindenre kiterjedő kérdést nem lehet feladni, másrészt a feleletek kialakításának, a válaszadásnak igen sok összetevője, illetve gátló tényezője van.

Ezért a feladatlapok alapján nyert tapasztalatokat jelzéseknek tekintettük; amelyek az elért eredmények mellett gyengeségeket, problémákat tártak fel, de amelyekből kiindulva ágazhatnak ki újabb vizsgálatok (vizsgálódási lehetőségek) az okok kutatására, nevelési és értékelési hibák kiküszöbölésére. Ezeknek az elveknek figyelembevételével egészítettük ki felmérésünket az iskolára (3. sz. melléklet), a tantestületre (4. sz. melléklet), a tanulókra (5. sz. melléklet) vonatkozó kérdésekkel. Ezenkívül véleményt kértünk a középiskoláktól, ipari tanulóintézetektől a hozzájuk került, volt általános iskolai tanulókról, továbbá véleményt

Kérdések	A tanulócsoportok (osztályok)								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Irodalom									
1. Írj 5 közmondást	96	93	88	77		93	100	96	75
2. Írók, költők nevének összekapcsolása a művel — ir. műfaj meghat.	63	49	40	43		92	73	60	46
3. Hasonlat és megszemélyesítés írása	54	48	40	17		72	90	86	ø
4. Legkedvesebb 5 könyvem	75	98	56	82		91	91	100	100
5. A felsorolt művek szereplői közül kihez szeretnék hasonlítani ...	55	69	40	32		77	56	60	43
Összesen	68	71	53	50		85	84	80	53
Nyelvtan									
1. Hibásan írt szöveg javítása	63	48	52	44		73	67	63	49
2. Mondatelemzés: képzők, ragok jelölése	30	20	12	5		37	88	33	16
Összesen	46	34	32	25		55	52	48	32
Történelem									
1. Uralkodók sorrendbe rakása	11	31	ø	32		47	37	11	8
2. Fontos tört. események elhelyezése (uralkodó, évsz.)	15	31	ø	44		39	51	10	13
3. A mohácsi csata elvesztésének indokolása	16	11	12	8		37	66	49	ø
4. Társadalmi formák felsorolása ..	47	43	48	33		42	86	50	71
5. A felsorolt társadalmi formákban milyen osztályok éltek	29	16	16	20		24	30	32	18
Összesen	24	27	15	28		38	54	30	22
Számítan									
1. Adott szám 10-nél kisebb osztóinak kikeresése	56	21	40	5		27	61	47	73
2. Két tört közötti különbség megállapítása	50	4	36	2		33	84	23	16
3. Aránypár kiszámítása	54	37	80	28		61	93	63	83
4. A háromszög szögeinek értéke ..	100	39	80	57		80	89	40	76
5. A háromszög területe	89	35	60	27		85	90	89	56
Összesen	70	27	59	24		57	83	52	61
Orosz									
1. 5 mondat íratása	44	60	ø	2		57	47	52	—
Összes teljesítmény	52	42	41	31,5		59	69	53	44

kértünk a szakfelügyelőktől a megvizsgált iskolákban és osztályokban tanító pedagógusokról.

A fenti tényezők összevetése alapján bizonyos konzekvenciákat levonhatunk és következtethetünk.

Az eredményfelmérésbe országos arányuk szerint vontunk be osztott, részben osztott és osztatlan, körzeti napközisotthonos, tagozatos iskolákat. Táblázatunk tanulócsopontonként (osztályonként) mutatja be az egyes kérdésekre adott válaszok $\%$ -os megfelelését.

6. osztály

eljesítménye %-ban														
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
99	94	91	91	89	88	97	95	98	81	95	100	98	95	93
50	62	79	45	63	52	64	62	62	61	78	94	98	94	92
53	48	81	43	47	46	53	63	90	58	53	96	58	40	72
92	94	98	95	94	96	100	98	94	100	95	100	98	94	91
26	40	89	50	58	60	77	44	81	71	65	91	90	52	77
64	68	89	66	70	68	78	72	85	74	77	94	83	71	85
53	61	73	64	40	54	80	68	85	65	68	78	77	72	73
33	18	52	20	11	28	61	39	72	42	40	47	37	49	37
43	40	63	42	25	41	70	53	79	54	54	62	58	62	55
6	15	47	10	62	—	34	40	28	18	1	7	4	32	47
3	27	57	13	78	4	32	13	37	10	1/2	10	7	28	39
6	15	48	8	74	4	31	10	26	16	1	24	11	25	37
26	5	83	33	94	28	74	57	74	76	62	70	22	60	42
7	7	78	24	65	8	71	38	67	30	1	34	1/2	27	24
9	14	60	18	75	8	49	32	46	30	20	29	8	36	38
36	41	48	34	96	86	61	42	51	64	64	36	13	29	27
21	17	61	33	17	70	68	66	98	39	64	34	11	37	33
23	85	81	65	58	80	88	75	85	76	83	91	52	61	61
75	60	91	64	91	90	88	75	90	72	96	100	47	51	80
36	70	86	48	72	64	71	57	81	68	89	80	41	61	85
38	54	73	49	67	78	77	63	81	64	79	68	33	48	57
32	—	63	35	62	—	62	51	71	53	67	64	45	33	57
33	41	72	43	66	50	68	55	72	55	59	64	50	51	59

Kérdések	A tanulócsoportok (osztályok)								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Irodalom									
1. Haladó írók felsorolása	60	57	60	34			90	95	70
2. Jókai-regényhős jellemz.	40	80	20	28			60	46	46
3. Versrészletek felismerése	65	50	32	31			86	60	36
4. Ismert művek műfaj szerinti rendezése	67	57	8	41			40	53	23
5. 5 világhírű író nemzetiségének felismerése	12	7	0	1			76	74	1
	49	50	24	27			72	66	35
Nyelvtan									
1. Mellérendelt összetett mondatok írása	47	10	0	10			33	23	16
2. Tollbamondás	50	58	40	30			62	75	46
	49	34	22	20			46	48	35
Történelem									
1. Világtört. események időrendi s.	59	52	40	57			66	43	45
2. Hazai események időrendi sor.	28	50	16	31			72	40	13
3. A 48-as polg. forr.-at miért a nemesség vezette?	3	13	0	0			37	28	15
4. Kapitalizmus jellemző jegyeinek felismerése	57	45	36	41			72	74	58
5. Kommunista kiáltvány kezdő és befejező mondata	5	3	0	7			64	85	0
	30	32	18	28			62	54	26
Matematika									
1. Időszámítási feladat	4	51	20	7			72	55	81
2. % számítás	14	45	12	0			87	11	0
3. Arányos osztás	33	45	36	2			68	30	73
4. Egyenlettel megoldható feladat ..	14	16	20	0			80	4	45
5. Mi a paralelogramma?	25	8	28	7			54	48	50
6. A kör területének kiszámítása	61	30	12	1			80	49	5
	25	31	21	3			83	33	42
Fizika									
1. A fény terjedési sebessége	55	75	4	60			94	95	41
2. Archimedes törv. gyakorl. alk.	9	2	0	0			81	80	0
3. Mennyi munkát végez a daru bizonyos súly emelésénél	42	12	2	28			93	90	73
4. Áramkör megrajzolása	93	19	40	26			100	96	56
5. Milyen magyar fizikust ismeresz?	9	0	0	0			100	83	0
	49	21	13	24			93	88	35
Orosz									
	29	8	0	0			10	15	—
Összesen	37	35	19	19			70	56	35

teljesítménye %-ban

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
64	74	96	80	95	74	75	70	67	72	74	89	78	85	84
56	55	89	53	80	48	80	78	75	64	56	75	63	56	70
38	60	91	55	65	72	78	69	77	64	65	72	44	71	64
24	25	80	36	41	28	77	53	67	29	61	85	57	73	56
15	9	73	30	36	20	70	43	70	46	49	76	31	66	83
40	44	86	51	63	48	77	61	69	55	61	78	55	69	
58	65	48	67	12	20	54	41	33	26	18	44	30	26	22
55	60	74	65	50	52	70	74	80	68	73	85	74	62	76
56	62	61	66	31	36	62	57	56	47	46	65	52	44	49
40	47	80	69	81	64	70	67	66	55	70	76	48	68	72
40	34	63	44	42	48	54	43	56	52	51	46	49	60	64
6	30	59	13	8	12	55	27	51	10	12	14	∅	50	8
43	54	77	38	54	42	92	71	84	85	77	77	38	76	54
4	60	82	19	57	∅	45	14	11	10	18	78	4	20	8
26	45	72	37	49	33	65	45	54	42	46	58	28	50	41
15	∅	84	54	54	48	59	57	39	34	56	68	5	58	18
20	4	56	43	48	22	29	10	42	31	31	26	10	39	18
23	21	40	26	24	72	83	55	77	8	34	56	13	17	13
7	9	40	9	11	30	42	25	22	6	7	20	∅	17	8
12	15	68	21	60	40	46	25	45	52	30	50	10	45	23
21	65	57	26	54	56	63	48	60	39	48	60	15	54	47
16	19	59	30	42	44	54	37	47	28	34	47	11	38	21
46	87	100	86	45	44	63	57	72	42	81	99	81	78	88
∅	∅	62	∅	17	20	11	13	24	16	6	25	12	8	15
30	62	88	63	47	44	59	47	37	59	63	75	32	83	75
44	71	100	75	54	78	98	87	94	95	94	70	84	91	88
∅	∅	78	40	32	36	27	13	78	30	32	68	72	21	75
23	31	85	53	39	44	52	44	63	48	55	67	57	56	68
23	—	47	26	34	∅	39	21	32	26	34	50	2	9	17
28	36	72	43	46	42	60	46	56	43	47	61	36	50	51

I. Tantárgyi helyzet

A) Statisztikai adatok elemzése

A statisztikai adatok összevetésénél az összehasonlítást az alábbiak szerint végeztük:

- a vizsgált iskolák adatainak globális összevetése;
- osztatlan és részben osztott iskolák eredményeinek összehasonlítása;
- falusi és városi iskolák eredményeinek számbavétele;
- egyes tantárgyon belüli kérdésekre adott válaszok értékelése.

A bevezetőben említett 66,6%-os-alapnak elfogadott szintet a 18 megvizsgált iskolából (22 tanulócsoporthoz) csak 2 iskola diákotthonos VIII. osztálya érte el (72, ill. 69,5%). Ez az eredmény (VI. és VIII. osztályos eredménylapok összesített teljesítménye) igen elgondolkasztó. Ez azt jelenti, hogy csak az említett 2 iskola érte el a követelménynek megfelelő átlagot. Kilenc iskola, illetve tanulócsoporthoz érte el, vagy haladta túl az 50%-os teljesítményt. Az 50%-os teljesítmény fölé a 7 iskola közül csak egy részben osztott iskola jutott (56%-os teljesítménnyel).

A megvizsgált 7 osztatlan és részben osztott iskola évfolyamonkénti eredménye is elmarad a „nagy” iskolák eredményétől. Míg az osztatlan iskolák:

VI. osztályos teljesítménye	57%-os,	a kisiskoláké	43%-os;
VIII. osztályos teljesítménye	50%-os,	a kisiskoláké	32%-os;
<u>Összteljesítmény</u>	<u>54%-os,</u>	<u>a kisiskoláké</u>	<u>37%-os.</u>

Érdekes és változatos képet adnak a tantárgyi értékelések. Itt első helyen, mint a legmagasabbat, a VI. osztály *irodalmi* eredményét kell kiemelni. Ezt indokolja az osztott iskolák 78%-os és az osztatlan vagy részben osztott iskolák 60%-os teljesítménye. Feltételezhető, hogy a kérdések könnyűsége is hozzájárult az eredményhez. Ki kell még emelni a tantárgyak közül a *számtant*. Az osztott iskolák 64%-os és a kisiskolák 54%-os VI. osztályos eredménye megközelíti egymást. —Komoly hiányosságra enged következtetni a VIII. osztályos számtan eredménye: osztott iskoláknál 38%, kisiskoláknál 26%!

Igen gyenge eredményt tükröz az *orosz nyelv*! Különösen elszomorító az a tény, hogy a VIII. osztály teljesítménye az osztatlan iskoláknál 24%, a kisiskoláknál ugyanakkor 28,5%!

Igen feltűnő és alig magyarázható a *történelem* gyenge eredménye. A teljesítmény itt minden iskolánál egyformán gyenge. A városi, osztatlan iskolák 33%-os VI. osztályos teljesítménye ugyanúgy elfogadhatatlan, mint a kisiskolák 24%-os eredménye. Ugyanez mondható el a VIII. osztályos felmérőlapok kérdéseire adott válaszokról is. (Városi iskolák: 47%, kisiskolák 32%.)

Az egyes tantárgyakon belüli kérdésekre adott válaszok %-os teljesítménye igen szélsőséges képet mutat. Különösen érdekes ebből a szempontból a VIII. osztály kérdéseit elemezni.

Irodalomból a 4. kérdés okozta a legtöbb problémát. (Ismert művek műfaj szerinti rendezése). Nyilvánvaló, hogy az irodalomelméleti ismeretek hiányosságainak megszüntetése érdekében sokkal több gyakorlást kell beépíteni az irodalmi tanmenetekbe. Az 5. kérdés megválaszolása — mint tanterven kívüli anyag — változatos szinten mozog, és városonként, iskolánként különböző. A kisiskolák,

vidéki iskolák tanulói és pedagógusai nem eléggé élnek a rádió, televízió, esetleg színház nyújtotta lehetőségekkel. A városi iskolák eredményei azt mutatják, hogyha nem is olvasták a tanulók a kérdésben szereplő világirodalmi műveket (ami majdnem bizonyos), a megismeréshez sok segítséget nyújtott a rádió, televízió, színház, mozielőadások közvetítése.

A *történelmi* kérdések közül mindkét osztály 3. feladata volt az, amely komoly problémát jelentett a tanulóknak. VI. o. A mohácsi csata elvesztésének okai. VIII. o. Miért a haladó nemesség vezette Magyarországon az 1848—49-es szabadságharcot? A kérdések mindkét esetben a történelmi események okaira utaltak. A tanulók szilárd ismeretek hiányában nem látják az összefüggéseket, sőt a feltett kérdéseket sem értelmezik helyesen. Így: Mohács történelmi okai helyett leszűkítetten csak a csata közvetlen előzményeit és következményeit taglalják.

A szabadságharc idején munkásságról, parasztságról, pártról beszéltek ilyen összefüggésekben: „A munkásság és a parasztság nem akart együtt harcolni s így a harcot a nemesség vezette.” „Mert az ellenforradalmárok és a külső imperialisták gyűrűbe fogták a forradalmat.” — Sokan a forradalmat, mint fogalmat, a csatával azonosítják. Általában kevesen tudtak erre a két kérdésre helyes választ adni, s még kevesebben tudták gondolataikat helyesen megfogalmazni.

A *számtani* kérdések közül a 2. 4. és 5. kérdések 0/0-os eredménye a leggyengébb. (Itt is elsősorban a kisiskoláknál.) A százalékláb kiszámítása sem következtetéssel, sem más módszerrel nem járt eredménnyel. A megoldás sikerelenségéhez a tanulók figyelmetlensége és felületessége is hozzájárult. A szöveg felületes, egyszeri átolvasásával és a feladatban szereplő mennyiségek azonoságával hagyják magukat félrevezetni. Mindezekből következik, hogy a százalékszámításban a jártasság fokát sem érték el. A 4. kérdéskor az egyenlettel megoldható feladatot aránnyal kívánták megfejteni, de rosszul. — Alig néhányan kísérelték meg az egyenlettel való megoldást. — Hiányosak a tanulók geometriai ismeretei. A „négyyszög” fogalmi jegyeinek hiánya majd minden tanulónál megtalálható, illetőleg a paralelogrammát azonosítják: csak a négyzettel, csak a téglalappal, csak a rombuszal és romboiddal. A „párhuzamosság” megjelölése általános, de igen gyakran elmarad a „szemköztiség” a definícióban.

A *fizika* kérdéseinél a 2. és az 5. kérdésre adott feleletek a legrosszabbak. A 2. feladatot a kisiskolák tanulói — 1-1 kivételtől eltekintve — nem tudták megoldani, pedig ez volt az a kérdés, amelyik jobban próbára tette a tanulókat. Többféle természeti törvény ismeretét és ezek alkalmazását, a logikai következtetések láncolatának egymásutánosságát kívánta meg. Az 5. kérdés inkább tájékozódó jellegű. (Milyen magyar fizikusokat ismersz?) Meglepő a tanulók tájékozatlansága és ismerethiánya a magyar fizikusokról.

B) *Tantárgyi értékelés*

Magyar irodalom: Az adatok feldolgozása során határozott mértékben bontakozik ki a városi, osztott iskolák fölénye. — A tanult irodalmi anyagban jól tájékozódtak, felismerik a költők, írók jelentőségét a haladó eszmék képviselője szempontjából. — Az eszme és az író nevének appercipiálása a következő sorrendet alakította ki a fővárosi és a városi iskolákban: ADY 223, PETŐFI 175, MIKSZÁTH 124, GÁRDONYI 123, KÖLCSEY 96, VÖRÖSMARTY 90, ARANY 83, JÓKAI 74, MÓRA 70, stb. esetben szerepelt. ADY és PETŐFI forradalmi jelentőségét

tehát helyesen ismerik fel. Kedvező képet mutat — a válaszok szerint — a kötelező olvasmányok olvasása, ezeket majd minden tanuló elolvasta.

A tanulók által említett példaképek valamennyien az olvasott regények pozitív hősei. Legtöbben Bornemissza Gergelyhez és Czecsei Évához szeretnének hasonlítani. Tanulóink példaképválasztása feltétlenül jó hatással van személyiségük további fejlődésére. Legtöbb esetben a tanulók példaképeiket ilyen tulajdonságok alapján választják: szép, erős, okos, ilyen vagy olyan foglalkozása van. Megjelölik már a mai ifjúsági irodalom hőseinek tulajdonságát is: közösségi, forradalmi magatartás, jó barát, szerény, beáll a harcoló munkások soraiba, küzd a nép érdekeiért.

A kisiskolások sok-sok nehézsége az irodalmi ismeretek hiányosságában is megmutatkozik. Az ismeretanyag megalapozása és szilárdsága nem érte el azt a fokot, amely szükséges ahhoz, hogy a tanulók önálló, egyéni véleményt is alkossanak. A feladatok megoldásában túlteng az irányított, sematikus válasz. Az önálló munka hiánya feltűnő. Fogalmazási készségük gyengesége összefügg szegényes szókincsükkel. A művek társadalmi mondanivalóját felületesen vagy tévesen fejtetik. (A szaktárgyi-ideológiai oktató-nevelő munkának igényesebbnek kell lenni!) Feltűnő jelenség, hogy a tantervi anyagban a könyv nélkül megtanulásra előírt költői műveket a tanulók nem tanulják meg. (Országos tapasztalat a memorizálás lebecsülése, mellőzése!) Általános jelenség, hogy a verses műfajokkal keveset foglalkoznak. A tanulók tudása e téren mélyen alatta van a tantervi követelményeknek. Műfaji ismereteik hiányosak. Ez vonatkozik a városi iskolákra is. A tanulók olvasottsága nem kielégítő. Egyes tanulók nem tudtak 5-5 olyan könyvet felsorolni, amelyet olvastak. Igen elszomorító volt az is, hogy mennyi hibával írták le íróink nevét és műveik címét. Egyik vizsgált iskolánál feltűnt, hogy 26 tanuló nem tudott választ adni a „Kit választanál példaképül?” kérdésre. (Milyen nevelőhatásuk volt itt a „legkedvesebb” könyveknek? Szomorú ez a VIII. osztályos tanulóknál, mert feltétlen szükséges, alapvető törzsanagnak tekintjük a jellemzést, s ezzel kapcsolatban önálló fogalmazásokat íratunk!)

Magyar nyelvtan: Az irodalmi eredményeknél jóval gyengébb. Az alsóbb osztályok nyelvtani ismeretei nem eléggé megalapozottak. Ahol a VIII. osztályos anyagot kellett alkalmazni, jobbak az eredmények. A bizonytalanságra, gyakorlatlanságra jellemző, hogy a tanulók jelentős része képtelen mellérendelt összetett mondatot írni. (Ez az általános jellegű megállapítás valamennyi felmért iskolára érvényes.) A kisiskolákban még gyengébb a helyzet. — Teljes tájékozatlanságra enged következtetni, hogy a szavak alaki elemeit nem ismerték fel (nyilván, mert nem gyakorolták), s így a toldalékok helyett a szavakat teljes egészükben egyszer vagy kétszer aláhúzták. Tudatosságról, az ismeretek szilárdságáról nem beszélhetünk.

Típushibák: a hosszú mássalhangzó részleges és teljes hasonulásának tévesztése (tájszólással is magyarázható?); a vesszők és kötőszavak használata; az összetett mondatok tagolása, idézetek, egybeírás-különírás, stb.

Történelem: Tanulóink igen gyér tárgyi tudással, ismerettel rendelkeznek. Okát a Tanterv, illetve a 4. számú módszertani levél téves értelmezésében lehet keresni. A tanárok a tanulóktól kevés évszámot és egyéb konkrét ismeretet követelnek. Ezeket folyamatosan nem gyakorolják. Így a tanult események, a korok és társadalmi formák nem a megfelelő összefüggésben kerülnek a tanulók emlékezetébe és felidézésük is nehézkes. Ezért nem tudják az uralkodókat, a történelmi eseményeket helyes sorrendben leírni. Tény azonban az is, hogy az eddig

érvényben levő történelem tantervek és tankönyvek anyagának elrendezése, felépítése, kivitelezése nem alkalmas arra, hogy a tanulók különös kedvvel tanulják a történelmet. Az érzelmi nevelés, általában az élményesítés szinte száműzve van ezekből. Az egyes történelmi korszakokhoz nem tapadnak megfelelő konkrét ismeretek, élmények nem színesítik ezeket, s így a tanulók korszemlélete helyenként teljesen zavaros.

Igen gyakran halljuk, hogy „a mai ember műveltsége nem lehet lexikális”, ez azonban mégsem jelentheti azt, hogy a legszükségesebbeket ne jegyeztessék meg! A sokszor tapasztalt és kifogásolt felületességnek, felszínes, sekélyes tudásnak ez egyik forrása.

A számtani és mértani eredmények eléggé szélsőségesek. A kisiskolák aránytalanul gyenge eredménye a következőkben mutatkozik meg:

— az összetartozó értékeket és az egymástól függő változások fogalmát nem ismerik;

— az arányos osztásról alig van fogalmuk;

— baj van a tizedestörtek osztásával és szorzásával;

— bizonytalan a törtek közös nevezőre hozása;

— komoly problémák vannak a százalékszámítással.

Általában: amit valami ismertebb sémára rá lehet húzni, az jól-rosszul — nem készségszinten — megy (oszthatósági szabályok, területképletek, szögnagságok stb.). Igen gyenge lábbon áll azonban az önállóságra, feladatmegoldó készségre és a logikai gondolkodásra épített kérdések helyes kidolgozása. A tanulók tudása felszínes.

Fizika: Néhány városi iskola kivételével az osztott iskolákban is elég gyenge az eredmény. A kisiskolák eredménye még az elégséges szintet sem éri el.

— Általános jellegű alapvető fogyatékoságok a következők:

— a fizikai alapfogalmak tisztázatlansága;

— a törvények gyakorlati alkalmazásának elégtelensége;

— az ismeretek szilárdságának hiánya;

— az ok- és okozati összefüggések vizsgálatának hiánya;

— önálló gondolkodás hiánya;

— a fizika és technika iránti érdeklődés hiánya.

Megállapítható, hogy a tanulók a tantervi anyagot csak alig és nagyon felületesen sajátították el.

Orosz nyelv: Feladatainak megoldása súlyos eredménytelenségről tanúskodik. Ha az okokat keressük, talán elsősorban arra kellene utalni, hogy a nyelvtanítói munkában a kényelmesebb utat választják: a fordítás útját és nem (vagy nem megfelelő eredménnyel) próbálkoznak a Tanterv-előírta úttal: a beszélgetéssel és a beszéltetéssel. Ez utóbbira pedig — a kisiskolákat kivéve — minden iskolában megvan a lehetőség, és a korszerű szemléltetési eszközökkel való ellátottság is javul. Egyéb ok is közrejátszott — főleg a második feladat — színvonalatlan megoldásában. Ugyanis mindkét orosz nyelvi felmérés utolsó pontként szerepelt. Ez a VIII. osztályos anyagnál kedvezőtlen pszichológiai alapot hozott létre. A sok és gondolkodásra készítő számtan és fizika feladat túlságosan igénybe vette a tanulókat, és így nem juthatott elegendő idő az elmélyültebb megoldásra. Ezt igazolja az a tény, hogy a VIII. osztály számára adott feladatot a tanulók zöme nem oldotta meg, hozzá sem kezdett, pedig több tanuló igen szépen szerepelt a többi tantárgyából. Természetesen a szaktanárhiányt is az eredménytelenséget előidéző okok közé kell sorolni.

Az elkészített dolgozatokban a következő típushibák találhatók:

- nem egyeztetik az alanyt az állítmánnal;
- nincsenek tisztában a mondatszerkesztéssel;
- a jo betűt következetesen o-nak írják;
- a lágyjel használatát nem ismerik;
- önálló mondatalkotási készségük csak egészen egyszerű mondatokra terjed ki (szókincsük is szegényes);

— még nem képesek a tanultak alkotó felhasználására. (A szókincs a tantervi követelmény szerint osztályonként 250 lexikai egység, tehát a mostani VIII. osztályos tanulók aktív szókincse a jelen tánév első negyedében 850 szó körül mozog. Az elsajátított szókincs a tanulók iskolai és iskolán kívüli környezete, a város, a termelés, a természet, a politikai és kulturális élet területéről származik. Éppen ezért elszomorító a dolgozatok rendkívül alacsony színvonala.)

A statisztikai adatok értékelése és a szaktárgyi munka elemzése alapján *összegezéssel megállapítható:*

1. A községi, városi osztott iskolák általában közepes szinten teljesítik a tantervben előírt követelményeket és ennek megfelelően rendelkeznek az előírt jártassággal, készségekkel és képességekkel.

A részben osztott vagy osztatlan iskolák tanulói alatta maradnak az előírt követelményeknek, gyakran csupán elégséges vagy ennél gyengébb eredményt produkálnak.

2. Az oktatás során elsajátított ismeretek a városi, illetve az osztott iskolákban viszonylag magasabb szinten, a kisiskolákban igen hiányosan vagy alig követhetően váltak teljesítőképes, aktívan elsajátított ismeretté.

3. Az elsajátított ismeretek felidézése a városi, illetve az osztott iskolákban biztosabb, a kisiskolákban — a szilárd ismeretek hiányában — bizonytalan.

Mindent összevetve nem mondhatjuk, hogy a tanyasi, a kisiskolai tanulóink a tantervben és a törvényben megszabott követelménynek legalább közepes szinten eleget tesznek és biztosítják az ifjúság életszerű, korszerű, pártszerű oktatását-nevelését. Ennek a célnak az érdekében még igen sokat kell tenni.

II. Továbbtanulás

A tanulmányi és szaktárgyi eredmények azt mutatják, hogy a tanulók teljesítménye és a tantervi követelmények között az eltérés nagyobb, mint amelyet az iskolai értékelés és osztályozás mutat. Az eltérés a kisiskolákban még inkább eltolódik.

Az eredményes továbbtanulást meghatározó tényezők, tehát a család anyagi körülményei, a lakás-, illetve települési viszonyok, a különböző képzettségű munkaerők anyagi és társadalmi megbecsülése, az elhelyezkedési lehetőségek sorában döntő fontosságú helyet foglal el az alsófokú oktatási intézmények oktató-nevelő munkájának színvonala. Ennek — a kisiskoláknál mutatkozó — alacsony volta erősen befolyásolja a továbbtanulási igényt, csökkenti a továbbtanulási kedvet. Azok a tanulók, akik a kisiskolákból középiskolai továbbtanulásra határozzák el magukat, igen hátrányos feltételekkel indulnak. Ebből következően e tanulóknak nemcsak a középiskolai anyagot kell elsajátítaniuk, hanem azzal egy időben pótolni kell az általános iskolából hozott hiányokat is.

A középiskolákból kapott információk szerint — néhány esettől eltekintve — a kisiskolából kikerült VIII. osztályos tanulók felkészültsége, ismereteik szilárdsága nem kielégítő, sőt olyan nagymértékben hiányos, hogy — sok esetben — kérdésessé teszi a továbbtanulást.

Hozzájárul ehhez a liberalizmus a tanulók tudásának értékelésében (felülosztályozás a középiskolába való bejutás érdekében). A középiskolába bekerült VIII. osztályos tanulók tanulmányi eredménye majd minden esetben megközelíti a 4. egészet, de elég szép számmal találunk 4 egészen felüli, sőt 5-ös átlagot is. Ugyanezekről a tanulókról azután így nyilatkozik pl. az egyik középiskola:

— A magyar nyelvi és irodalmi előképzettségük hiányos, a helyesírás bizonytalan, gyenge. A helyesírási szabályok gyakorlati alkalmazása nehezen megy. A kifejező készség és olvasási készség fejletlen. Szókincsük kevés.

— A számtani ismereteik nem megalapozottak. Az összefüggések megértése komoly nehézséget okoz. Számolási készségük alacsony. Sokan az alapvető műveleteket nem ismerik.

— Történelmi felkészültségük kiegészítésre vár. A fogalmak nem eléggé tisztázottak. Tárgyi ismeretük bizonytalan és nincs meg — kis mértékben sem — a történelmi szemlélet csírája sem. A legfontosabb történelmi eseményekkel nincsenek tisztában és nem ismerik fel az események hajtóerőit sem.

— Kémia alaptudásuk minimális. Önálló gondolkodásuk és feladatmegoldó-készségük alacsony.

— Idegen nyelvi alapjuk kevés. Olvasási készségük gyenge. Nyelvtani ismereteik alkalmazása nehézkes.

Ilyen tények után világosabban látszik, miért hagyják ott a tanulók a középiskolát, mi az oka a lemorzsolódásnak. A tanulók részéről adódó nehézségek — a hiányok pótlása meghaladja erejüket, a sikertelenség érzete további tanulásuknak kedvét szegi — olyan dolgok, amelyeket a középiskolákban figyelembe kell venni. S ha a tanulót képessége, szorgalma a tanulásra érdemessé teszi, úgy az alapok pótlásához a megfelelő segítséget számára mindenképpen biztosítani kell. (Másfelől a középiskolai tanárok szemlélete, módszere, türelmetlensége siettetni a lemorzsolódást.)

A technikumai továbbtanulásra jelentkezett városi és kisiskolákból kikerült tanulók eredménye jobb, biztatóbb. A tanulók jobban megállják a helyüket. Ez összefüggésben van a technikum felvételek szelektáló jellegével.

Meglepő és szembetűnő, hogy a megvizsgált iskolák VIII. osztályos tanulói közül az 1963/64. tanévben összesen 12 fő jelentkezett mezőgazdasági jellegű technikumba, illetve szakközépiskolába.

A Munkaügyi Minisztérium Helyiipari Iskoláiban továbbtanulók tanulmányi eredmény szempontjából történő megoszlása igen változatos. (Gyengétől a jóig minden megtalálható.) Zömmel 2,2—2,9-es átlaggal kerültek a VIII. osztályból az ipari továbbképzésbe.

A statisztikai adatok szerint az utóbbi években emelkedett a középiskolába jelentkező kisiskolás tanulók száma. Bár nem igen találunk olyan iskolát, ahonnan továbbtanulásra ne jelentkezett volna VIII. osztályt végzett tanuló, de ez a szám a kisiskoláknál még mindig alacsony.

Elég magas azoknak a részben osztott vagy osztatlan iskolát végzett tanulóknak a száma, akik vagy otthon maradnak, vagy munkát vállalnak.

III. Az eredményességet befolyásoló tényezők

Az új szocialista iskola megvalósítása szükségessé teszi, hogy gondosan számoljunk a társadalmunk anyagi és kulturális fejlődésében jelentkező objektív szükségletekkel, a rohamosan fejlődő tudományos és technikai eredményekkel

és igényekkel. A feladatok meghatározásában ugyanakkor figyelembe kell venni a teljesítményképes tudás kialakítására alkalmas feldolgozás lehetőségeit.

A reform végrehajtását annak tudatában kell végezni, hogy ifjúságunk megismerése és neveltsége a társadalmi valóság megismerésének szerves része. Ifjúságunk arculata mindig két tényező — a tudatformálás és társadalmi aktivitás, a társadalmi tapasztalatszerzés — hatására alakul. Önmagában semmiféle meggyőző szó, semmiféle ismeretközlés nem tanít meg a korunkhoz méltó tartalmas életre, ha a szavakat nem hitelesítik a személyes tapasztalatok. Ezért olyan fontos pedagógiai feladat nevelésünkben az ismeretközlés és az erkölcsi-politikai tapasztalatszerzés egysége.

A helyes irányelvek végrehajtásához, véleményünk szerint éppen ott — a kisiskolákban —, ahol erre a legnagyobb szükség lett volna, nem voltak meg a továbbfejlesztés feltételei. Az eredményfelmérés tapasztalatai, a szaktárgyi értékelés, valamint a kisiskolákra vonatkozó középiskolai vélemények is ezt a megállapítást igazolják.

A továbbfejlesztést, az eredményességet befolyásoló tényezők igen összetettek. Hatásuk területenként, iskolánként más és más. Azonosság bennük, hogy a falusi és kisiskolákban fékező hatásuk jobban érezhető.

Az eredményesebb munkát befolyásoló tényezőket három csoportba sorolhatjuk:

1. társadalom-politikai;
2. személyi és tárgyi;
3. pedagógiai vonatkozású tényezők.

1. A társadalom-politikai tényezők közül a tervezés bizonytalanságát, általánosságát kell kiemelni.

A tennivalókat (a követelményt)-a kommunista társadalom előkészítéséhez mérték. Az ilyen „társadalmi igény” nem vette figyelembe, hogy messze távlatba könnyebb tervezni — mert ez a tervezés túl általános —, mint az előttünk álló időszak konkrétabb, mélyebb fejlesztési terveinek meghatározása.

A továbbfejlesztés összeállított irányelvei szerint ugyancsak általános volt a *mikor és milyen mértékig* kérdések meghatározása. (Figyelembe véve az ezzel kapcsolatos összes reális lehetőségeket.) A társadalom részéről fellépő spontán igények kielégítését nem vagy nem kielégítő módon előzte meg a szükséges szelekció.

Amikor helyesnek és szükségesnek ismerjük el az igények kielégítésére való törekvést, veszélyes és súlyos hibákhoz vezethet a „spontán” igények teljesítése. Iskolarendszerünk továbbfejlesztése során ennek a „spontán” igénynek kielégítése dominált.

Természetes, hogy ezeket figyelembe kell venni, mindazokat teljesíteni kell, amelyek a társadalmi fejlődés objektív követelményeit kifejezik. Ebből következik, hogy a valóságos társadalmi igény felmérését kell elősegíteni, elvégezni, még akkor is, ha ennek megfelelően az egyéni igények módosításra kerülnek.

A művelődési igény nem egyenlő mértékben jelentkezik a társadalom egyes rétegeiben, egyes foglalkozási ágazatokban. Ezt a tényt nem lehet mellőzni a továbbfejlesztés szerteágazó tényezőinek koordinálása folyamán.

Az egyes tájak földrajzi fekvése, közlekedési nehézségei, a falu és város foglalkozási ágazatai befolyásolják a művelődési igény fokát, intenzitását. Ez a tény ismételtelen a kisiskolák, a falusi iskolák erőteljesebb felemelését, segítését helyezi előtérbe.

A reform végrehajtása, iskolarendszerünk továbbfejlesztése sok-sok áldozattal, lemondással jár. Többen az „áldozatok” nagyrészét anyagi áldozattá szeretnék változtatni, amit elégtén ki az állam. Ha ez nem történik meg, a kielégítetlenség törést eredményez, kedvetlenséget idéz elő.

Ez a szemlélet egészségtelen. — Kevesen vannak, akik tartalmi munkájuk minőségének javításával és nem formális megoldásokkal igyekeznek ellensúlyozni a végrehajtással járó nehézségeket, ezzel is hozzájárulva az eredmények fokozásához.

Oktatási rendszerünknek tervszerű továbbfejlesztéséhez a *fejlesztés feltételei és lehetőségei mellett* mindenekelőtt jól képzett és elegendő számú pedagógusra van szükség. A „jól képzett” alatt nemcsak szakmai, hanem ideológiai képzést is értünk. Mert ahhoz, hogy pedagógusaink a mai viszonyok között valóban hatékonyan tudják ellátni nevelői feladataikat, szilárd marxista világnézettel, a szocialista pedagógia eszméivel kell rendelkezniök. Közismert igazság, hogy a nevelő — mint a társadalom tagja — nincs elszigetelve környezetétől, múltjától, az őt érő kedvezőtlen befolyásoktól. Éppen ezért személyén, állásfoglalásán, példamutatásán, lelkesedésén sok múlik.

Az előzőekben említett elvi vonatkozású megállapítások a pedagógusok állásfoglalását is megingatták. A szépen hangzó „pedagógiai eszmék” mögött nem tudták felfedezni a tetteket. (Ők maguk lelkesedésükkkel, tenniakarásukkal kevésnek bizonyultak. Később belefáradtak.) „A szó és a tett” egységének hiányához bizonyos negatív politikai tényező is társul.

Így: bizonyos polgári demokratizmus illúziója (A mi rendszerünk valóban demokratikus-e, nem hiányzik-e itt mégis a „szabadság”?), a practicizmus (a termelő munka, a tankönyv stb. önmagában, automatikusan nevel, a szükséges pedagógiai feltételekre való tekintet nélkül), az intellektualizmus (lebecsüli a tapasztalatot, a cselekvést, a gyakorlatot, tehát az ember formálásának valóságos meghatározó tényezőit), a szubjektivizmus, a spontaneitás.

A felsorolt — néhány — társadalompolitikai fékező jellegű tényező más-más intenzitással, de hatással volt az oktató-nevelő munka minden területére. Javításuk, megszüntetésük egyaránt kihat a szakigazgatási apparátusra éppen úgy, mint a pedagógusokra, tanulókra és szülőkre.

2. Az 1963/64. tanévben a felsőtagozati tanulók 89⁰/₀-a (a f. tanévben 91,4⁰/₀-a) részesült szakrendszerű oktatásban. Ez azonban csak a szervezeti kereteket jelenti, a szakrendszerű oktatás (szaktanárokkal való ellátottság) szempontjából a helyzet jóval kedvezőtlenebb és csak lassan javuló tendenciát mutat. (Ebben a tanévben 62,2⁰/₀, az elmúlt tanévben 58,1⁰/₀ volt.) A szakos ellátottság országos szinten természetesen ennél magasabb, de igen nagy azoknak a szaktanároknak a száma, akik nem a képzésüknek megfelelő beosztásban működnek, nem saját szaktárgyaikat tanítják.

Ha az országos átlagadatokkal összevetjük a megvizsgált iskolák ilyen vonatkozású adatait, akkor a kisiskolák, a tanyai iskolák ⁰/₀-os adatai erősen alatta maradnak az országos átlagnak. Csak a városi iskolák büszkélkedhetnek a megfelelő szakrendszerű oktatással, illetve a megfelelő szakos ellátottsággal. A kisiskolák szakos ellátottsága — itt most a megvizsgált falusi és községi iskolákat is értjük — 0-40⁰/₀-os.

A képzés nélküli nevelők számában lényeges változás nincs. (A megvizsgált iskolákban 1962/63. tanévben 15, 1963/64-ben 27 képzés nélküli nevelő dolgozott. Az országos arány 1963/64-ben 9,5⁰/₀, 1964/65-ben 9,7⁰/₀.) Az a tény viszont, hogy ezek zömmel kisiskoláknál működnek, komoly nehézséget jelent az iskolai munka szempontjából.

Még szembetűnőbb a levelező oktatásban résztvevők magas $0/0$ -a. Az egyik megyében megvizsgált 4 iskola tantestületének $200/0$ -a, egy város két iskolája nevelőtestületének $180/0$ -a, egy másik megyei 4 iskola nevelőtestületének $130/0$ -a tovább tanul. A kisiskolák az eddigi elmondottak mellett ezt a „terhet” is viselik.

Ha az elmondottakat figyelembe véve összegezzük a személyi vonatkozású gátoló tényezőket, akkor elmondhatjuk, hogy az általánosság válást késlelteti a tanyai és kisiskolákban

- a szakos ellátottság hiánya,
- a szakrendszerű oktatás nem kielégítő volta,
- a továbbtanulásban résztvevők magas számából adódó túlterhelés,
- a képzésnélküliek még mindig magas száma, a testületek elnökesedéséből származó túlterhelés,
- a kis létszámú tantestületeknél fellépő társadalmi igénybevétel.

Úgy hisszük, nem szükséges a fenti felsorolás tételes indokolása. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a kisiskolák jelenlegi túlterhelése lassan gátja lesz minden egészséges törekvésnek. A 8—14 heti túlóra, a felnőttoktatásban való részvétel, a társadalmi és politikai életben való közreműködés fizikailag, szellemileg fokozatosan csökkenti a pedagógusok teljesítőképességét. A túlzott igénybevétel — amelynek anyagi természetű mozgatója van — nem ad lehetőséget az önképzésre, a nagy tempóban haladó politikai, pedagógiai, kulturális és társadalmi élet követésére.

Ezek a gondok, problémák sürgetően követelik a kisiskolák megsegítését, a szaktanárellátás javítását (mat., fiz., kém., gyakorlati fogl., ének, rajz, testnevelés), a fiatal pedagógusok olyan nevelését, hogy tudjanak áldozatot hozni, ne riadjanak vissza a nehézségektől. — Ezzel együtt az anyagi és lakásproblémák rendezése is szükséges.

A tárgyi feltételek vonatkozásában mutatkozó nehézségek más-más jellegűek a városi, a tanyai és a kisiskolák relációjában. Általános hiányként kell említeni a szakrendszerű oktatáshoz szükséges előadótermek hiányát, ill. alacsony számát vagy osztályterem céljára történő felhasználását. A 19 felmért iskolában 6 fizikai, 5-egyéb (zenei) terem található csak. Ez is elsősorban a budapesti, szegedi iskolákban. Ugyanez a helyzet a tornatermekkel is. Ez is csak a városi iskolákban van. A gyakorlati foglalkozásra használt termek szükségtermek, sok esetben alagsori-, pincehelyiségek. Számuk kevés, s főleg a kisiskoláknál nem állnak rendelkezésre. Kevés az önálló napköziotthonok száma is (19 iskolában 16 terem; ebből városi iskolában van 13 terem).

Míg a városi iskolákban a túlszűfolttság miatt kell az előadókat tanteremnek használni, addig a kisiskolák a legminimálisabb számú helyiséggel sem rendelkeznek. Az említett tényekből adódó nehézségek feltétlenül befolyásolják, gyengítik az oktató-nevelő munka hatékonyságát.

A közös igazgatású iskolák létrehozásával — legtöbb helyen — nehezebbé vált az általános iskola anyagi, tárgyi, személyi vonatkozású helyzete. A zsúfolttság, az elhelyezési nehézségek, a középiskolák emelkedő tanulócsoporthozama, a váltakozás, bejárás mind nehezíti a tartalmi munka minőségi végzését.

A szemléltető eszközökkel és anyagokkal való ellátottság igen eltérő képet mutat. A városi általános iskolák jól felszereltek, korszerű szemléltető eszközökkel ellátottak (filmvetítő, dia, TV, rádió, magnó, lemezjátszó, stb.) A kisiskoláknál már komoly lemaradás tapasztalható. Az ottlevő szemléltető anyagok, eszközök az új tantervi követelmények végrehajtásához nem elégségesek.

Az iskolai ifjúsági és tanári könyvtár fontos kiegészítője az iskola oktató-nevelő munkájának. Az iskolai könyvtárak 1959-től lassan, folyamatosan fejlődnek. (Általános iskolában az 1 főre eső átlag 1959-ben 0,75, 1960-ban 0,8, 1961-ben 0,8, 1962-ben 0,9 volt.)

Bár az országos átlaghoz viszonyítva elfogadható az 1 főre eső könyvtári átlag (1,6 a megvizsgált iskolákban), mégis több probléma nehezíti az iskolai könyvtárak felhasználását. Ilyenek:

— az ajánlott és kötelező olvasmányok hiányosan találhatók meg a könyvtárban,

— egy-egy kötelező vagy ajánlott anyag kevés példányszámban van,

— nincs rendszeresség az olvasmányok, könyvek rendelésében,

— nem rendezett a könyvtárak hovatartozandósága.

A személyi és tárgyi feltételek alaposabban átgondolt, következetesen megvalósított, az általános iskola célkitűzését szolgáló kijelölése nagyban hozzájárulna a reform eredményesebb és nemcsak látszati végrehajtásához.

3. A pedagógiai, szakigazgatási, irányítási vonatkozásban azt állapíthatjuk meg, hogy a problémák többsége általános jelenség. Területenként természetesen eltérések vannak. Érvényességük kiterjed a városi és kisiskolákra, illetve ezek vezetőire, az irányító apparátusra egyaránt.

A gátló pedagógiai tényezők közül elsősorban kell megemlíteni, hogy a helyes társadalmi és egyéni érdeket szolgáló elgondolásokat nem követte alapos, mindenre kiterjedő pedagógiai elemzés, ami biztosíthatta volna az egységes, egyértelmű és következetes végrehajtást. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az alapküldemények, utasítások értelmezése igen változatos. Gyakran egyes emberek subjektív elgondolása határozza meg és nem az összesség érdekét szolgálja. Ez összefügg a decentralizáció helytelen, gyakran hibás értelmezésével, mely az irányítás összhangjának erős lazulásához vezetett.

Határozottabb formában kell biztosítani a szakigazgatási szervek működési területén a koordinációt. Egyszerűbbé, egyértelműbbé kell tenni az intézkedéseket, ezzel tudjuk majd elérni az egymásközötti érintkezésben a nagyobb felelősségvállalást.

Az ellenőrzés mai formája nem megnyugtató. Az ellenőrzés nem az alapküldemények alapján és ahhoz viszonyítva történik, hanem általános elvek szerint. Az általános- és szakfelügyelet munkája nem megnyugtató. A több éve tartó útkeresés lefékezte a felügyeleti munka intenzitását. Bizonyos korlátozó intézkedések csökkentették a felügyelők személyi felelősségét, lazábbá tették munkájukat.

Az elmúlt évek folyamán elkezdődött, majd megszűnt — számban mégis emelkedő — kísérletek bizonyos mértékig zavarólag hatottak, emelték a bizonytalansági tényezők számát. (Nem lehet mindent az átmeneti időszakokkal magyarázni.)

A kiadott utasításokban rögzített ígéretet be nem tartása bizalmatlanságot, esetenként felületességet eredményezett. A vezetés szavahihetőségét gyengítette.

Az iskolák vezetői a pedagógusok irányításában inkább a humanitást, mint a demokratizmus elvét érvényesítik. Az kap beosztást, akinek arra anyagilag a legnagyobb szüksége van, nem pedig az, aki arra a legalkalmasabb. Az álhumanitás megelmlhető a munkafegyelem és tantárgyi fegyelem lazításánál is. Úgy is mondhatjuk: demokratizmus a jogok gyakorlásában, (ál)humanizmus a kötelességteljesítésben.

Elég magas fokú óvatosság tapasztalható az igazgatók munkájában. Ez az óvatosság bizonyos fokú bizalmatlanságot, bizonytalanságot, nem egy esetben a felelősségvállalás hiányát takarja. Óvatosságukat azzal indokolják, hogy az egyes — nem megalapozott, kimunkálatlan — feladatok végrehajtásából származó konzekvenciák elsősorban őket érintették.

Erősen kísért még a „mellébeszélés”, amit hosszú évek „nevelése” alapján sajátítottak el az igazgatók. Ez a „megmagyarázás” azért vált általánossá, mert esetenként a vezetőszervek részéről is hiányzott az elemző munka iránti igény.

Kifogásolható a vezetők, igazgatók dokumentum-ismerete. Ezek tanulmányozása „ad hoc” jellegű. Végrehajtásuk szemantikusan, pontatlan, nem körültekintő. Komoly hiányosság tapasztalható a dokumentumok egyes részeinek (paragrafusainak) értelmezése és az alkalmazás *fegyelme* körül. A tanárok még kevésbé ismerik a dokumentumokat. Ez vonatkozik az ellenőrző szervek dokumentum-ismeretére is. (Tanév elején az OPI-ban megtartott továbbképzés alkalmával 40 olyan kérdést tettek fel a szakfelügyelők, amelyeket utasítások szabályoznak.)

A tantervi követelmények jobb ismerete és következetesebb betartása még nem kielégítő. Azokat a tantervi változásokat, amelyek a készségfejlesztés szolgálatában állnak, alaposabban kell ismerni minden nevelőnek, hogy ezek alapján tudja végezni munkáját. Ez vonatkozik elsősorban a nyelvtanra, helyesírásra, számtanra, mértanra, az íráskészség fejlesztésére.

Erőteljesebb segítséget, irányítást, ellenőrzést kell megvalósítani a szakterületen belül az érzelmi nevelés elmélyítése érdekében. A kialakuló tantestületi egységet ennek a szolgálatába kell állítani.

A kisiskolák vonatkozásában kiemeljük a tanulószobák hiányát. A VIII. osztályos tanulók alaposabb felkészültsége szempontjából szükségességük nyilvánvaló.

A napközitthonok otthon-jellege még sok kívánnivalót hagy maga után. Jelentőségét nem kell hangsúlyozni azoknak a tanulóknak esetében, akiknek az otthoni körülményei nem teszik lehetővé a nyugodt felkészülést.

Viszonylag igen kevés a kisiskolákban működő szakkörök száma. — Azokban az iskolákban, ahol szervezésüket, vezetésüket komolyan vették, segíti a tantárgy szélesebb, alaposabb, színesebb megismerését, megszerettetését.

Az eredményfelmérés során szerzett tapasztalatok, levont következtetések igen elgondolkodtatóak. A tények határozottan igazolják, hogy az általános iskola általánossá tétele, a különböző adottságokból, körülményekből eredő nagy szintkülönbségek megszüntetése, az iskolák egyszintre emelése a legsürgősebb feladatok egyike. — Ennek érdekében:

- növelni kell az általános iskolai oktató-nevelő munka színvonalát;
- a mainál egységesebb szintre kell emelni a különböző jellegű általános iskolákat;
- biztosítani kell a megfelelőbb személyi és tárgyi feltételeket;
- a kisiskoláknál növelni kell a beruházások, felújítások költségeit.

Csak így tud az általános iskola megfelelni a törvényben megszabott célkitűzéseknek, csak így tud hozzájárulni a szakmunkaerő-szükséglet kielégítéséhez, a továbbtanuláshoz szükséges alapok biztosításához.

IRODALOM

- [1] A törvény teljes szövegét l. többek között a Magyar Pedagógia 1962. évi 1. számában, 1—7. l.
- [2] A vizsgálatot az MSZMP KB. Tudományos és Közoktatási Osztálya szervezte. Lefolytatásában a Művelődésügyi Minisztérium részéről VÉKONY LAJOS vett aktív részt. Ideje 1964. november.
- [3] A vizsgálat előkészítése folyamán — részben a kérdések összeállításánál és az eredmények értékelésénél is — a következő közlemények anyagát hasznosítottuk:
- NAGY SÁNDOR: Pedagógia III. Budapest, Tankönyvkiadó, 1960. 195. laptól. Az ismeretek, jártasságok, készségek ellenőrzésének módszerei.
- KISS ÁRPÁD: Iskolás tanulóink tudásszintjének vizsgálata. Pedagógiai Szemle, 1960. 3. sz. 194—206. l.; 7—8. sz. 585—593. l.; 9. sz. 775—784. l.; 1961. 7—8. sz. 600—613. l.; 1962. 1. sz. 67—70. l.
- Docimológia, osztályozás mérés. Pszichológiai tanulmányok, III. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960. 253—266. l.
- Írásos teljesítménypróbák iskolai felhasználása. U. o. IV. kötet, 155—164. l.
- FALUDI SZILÁRD: Kutatásmódszertani vita a PTI-ben a „felmérésről”. Pedagógiai Szemle. 1960. 11. sz. 1026—1031. l.
- VERESS JUDIT: A tudásszintek vizsgálatának kérdéséhez. Pedagógiai Szemle, 1961. 10. sz. 885—897. l.

I. sz. melléklet

Feladatlap

Név: ..... Tanulmányi átlag: .....

VI. osztály

Irodalom:

1. Írj minden szám után egy-egy közmondást!

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

2. A bal oszlopban írók, költők nevét, a középső oszlopban irodalmi műveket soroltunk fel. Kapsold össze egy vonallal az összetartozókat. A jobb oszlopba írd be az irodalmi mű műfaját!

Petőfi S.	Obsitos	.....
Arany J.	Büntárgyalás	.....
Molnár F.	Toldi	.....
Garai J.	Pál utcai fiúk	.....
Gárdonyi G.	Alföld	.....

3. Írj egy hasonlatot és egy megszemélyesítést!

.....

4. Sorold fel öt legkedvesebb könyvedet!

1. ....
2. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

5. A felsorolt művek hősei közül kihez szeretnél legjobban hasonlítani? Miért?

Nyelvtan:

1. Egy külföldi ember sok hibával írta le a következő szöveget. Jelöld meg a szövegben a hibákat aláhúzással, az üres helyre pedig írd ki a hibásan írt szót helyesen!

Kijavított szó.

A szép menyasszonyt ugyan forgatják. Mindenkiel: öregel, fiatallal, leánnyal, legényel, még a gyerekekkel is fordul ketőt-hármat. Mindenki várja, hogy ő is sorra kerüljön; szorogatják a markukban a kisebb-nagyob pénzeket, oda kel azt dobni az asztalon lévő tányérba. Mert nem ingyen táncol anyit a menyasszony. Kell a pénz mindene, szívesen dobja a csengő vagy lobogó pénzeket a tányérba mindenki. A fáratt menyasszony a tánc végén böldogan rakja el, amit táncáért kapot.

öreggel stb.

2. A következő mondatban húzd alá a *képzőket*, kettővel a *ragokat*!
A szorgalmas tanuló mindig teljesítse kötelességét.

Történelem:

1. Írd le az itt következő 8 magyar uralkodó nevét olyan sorrendben, ahogy egymást követték!
Nagy Lajos, Mátyás, IV. Béla, Könyves Kálmán, II. Lajos, I. István, II. Endre, I. László

1.	2.	3. ....
4.	5.	6. ....
7.	8.	

2. Melyik király uralkodása ..... alatt ..... mikor volt .....
az aranybulla kiadása .....
a mohi csata .....
az erdélyi parasztfelkelés .....
a nándorfehérvári diadal .....
a Dózsa-féle parasztháború .....

3. Milyen történelmi okokkal magyarázható az 1526-os mohácsi csata elvesztése?

1.	2. ....
3.	4. ....
5.	6. ....

4. A VI. osztályos történelmi tanulmányok során milyen társadalmi formákkal ismerkedtetek meg?

1.	2. ....
3.	

5. A megismert társadalmi formákban milyen osztályok éltek?

1. ....
2. ....
3. ....

Számítan:

1. Melyek 33 426-nak 10-nél kisebb osztói?
2. Melyik szám nagyobb, $\frac{2}{3}$ vagy $\frac{3}{4}$? Mennyivel nagyobb az egyik, mint a másik?
3. Egy ember 10 napon át dolgozott kertje felásásán. A szomszédja ugyanakkora kertjét ugyanolyan munkateljesítménnyel 5 ember ásta fel. Hány napig ástak a szomszédban?
4. Mekkora az egyenlő oldalú háromszög szögei?
5. Egy háromszög alapja és magassága egyaránt 10 cm. Mekkora a területe?

Orosz:

Írj 5 egyszerű mondatot oroszul!

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

2. sz. melléklet

Feladatlap

Név.: ..... Tanulmányi átlag: .....

VIII. osztály

Irodalom:

1. Sorold fel az eddig tanult írók, költők közül hatot, akik koruk haladó eszméit képviselték és tükrözték műveikben!

<i>Az író</i>	<i>irodalmi műve</i>
1.	.....
2.	.....
3.	.....
4.	.....
5.	.....
6.	.....

2. Jókai: A Kőszívű ember fiai c. regényében melyik szereplőhöz szeretnél hasonlítani? Miért?

3. Leírtunk 7 sokszor idézett versrészletet. Írd le mindegyik mellé, kitől és melyik versből való!

Idézet

Kitől, melyik versből való?

L. Más csak levelenként kapja a borostyánt,
S neked rögtön egész koszorút kell adni.

.....

Hé, magyarok, jó lesz tán szóbaállni
Kaszás népemmel, mert a Nyár heves.

.....

Akik még nem tudtátok,
Most megtanulhatjátok
Hogyan mulat a nép.

.....

Minden ág megtépte, tűske megszággatta,
Ugy, hogy még aléltabb most az istenadta.

.....

Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek,
Vagy marad régiben a bús, magyar élet.

.....

Megfogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán.

.....

Szertenézett s nem lelé
Honját e hazában.

.....

4. Leírtuk az egyik oszlopba a költői ábrázolások egyikének-másikának a nevét. A másik oszlopban 4 példát idézünk. Kapcsold össze az összetartozó párokat!

metafora

Fejét egyik vállára bocsátá
A pufók kemence;

hasonlat

Redők gyanánt tisztes agg hömlöka
Meg van repedezve.

megszemélyesítés

Mert e nép eperszem volna haragjának.
Mint befagyott tenger, olyan sík a határ.

Majd az édes álom pillangó képében
Elvetődött arra tarka köntösében,

allegória

De nem mert szemére szállni még sokáig,
Szinte a pirosuló hajnal hasadtáig.
Mert félt a szűnyogtól, félt a szúrós nádtól ...

5. Felírtuk a világirodalom 5 nagy alakjának nevét. Írd neve mellé, milyen nemzetiségű és milyen munkáját ismered.

Az író neve:	Nemzetisége	Ismert műve
1. Goethe	.....	.....
2. Homérosz	.....	.....
3. Shakespeare	.....	.....
4. Tolsztoj L.	.....	.....
5. Molière	.....	.....

Nyelvtan:

1. Írj olyan összetett mondatot, amelyben mellérendelt mondatok vannak!

.....
.....
.....

2. Tollbamondás:

.....
.....
.....

Történelem:

1. Állítsd időrendi sorrendbe a következő világtörténelmi eseményeket: francia forradalom; Amerika felfedezése, az első Internacionálé megalakulása, a westfáliai béke, a Nagy Októberi Szocialista forradalom!

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

2. Állítsd időrendi sorrendbe a következő magyar történelmi eseményeket: a szatmári béke, a világosi fegyverletétel, Buda felszabadítása, kiegyezés, Bocsikai szabadságharca!

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

3. Válaszolj röviden a következő kérdésre:

Mi az oka annak, hogy Magyarországon a 48-as polgári forradalmat, a haladó nemességnek kellett vezetni?

.....
.....
.....

4. A felsorolt fogalmak közül melyik az az öt, amely a kapitalizmus jellemzője: Húzd alá azokat! robot, tőke, dézsma, profit, kilenced, piac, monopólium; tized, szabadverseny.

5. A Kommunista Kiáltvány kiinduló és befejező gondolatát írd le!

.....
.....

Matematika:

1. Hány perc van egy szökőévben?
.....
2. Egy jó dolgozó prémiumát az év végén 2000 Ft-ról 2500 Ft-ra emelték. Ugyanakkor egy másik dolgozót, aki gyengébb eredményt ért el a munkában, 2500 Ft-ról 2000 Ft-ra szállították le. Hány %-kal emelték, illetőleg szállították le az egyik és a másik dolgozó prémiumát?
.....
3. Egy 5400 Ft-os jutalmat a munkában részt vett három munkatárs 5 : 4 : 3 arányban oszt fel. Mennyi jutott egyre-egyre?
.....
4. Két szám összege 24, hányadosuk három. Melyik ez a két szám?
.....
5. Mi a paralellogramma?
.....
6. Mennyi egy 1,68 m átmérőjű kör területe?
.....

Fizika:

1. Miért látjuk a villámot előbb, mint a dörgést halljuk?
.....
2. 2 köbméteres, vízhatlan láda lebeg a vízben. Mennyi a súlya?
.....
3. Mennyi munkát végez a daru, ha 50 kg súlyú terhet 10 m magasra emel?
.....
4. Egy áramkör egy áramforrásból, egy fogyasztóból, egy ampermérőből, egy kapcsolóból áll. Készítsd el az áramkör kapcsolási rajzát!
.....
5. Melyik magyar fizikusról hallottál, és mit tudsz munkásságáról?
.....

Orosz:

Írj öt mondatban egy Budapestről szóló rövid ismertetést!
.....

ISKOLA		iskola							
Megnevezés	1945	1954 1955	1957 1958	1958 1959	1959 1960	1960 1961	1961 1962	1962 1963	1963 1964
Osztott									
Részben osztott									
Osztatlan									
Önálló									
Körzeti									
Tagiskola									
Orosz oktatás folyik-e? ..									
Napközis csoportok száma									
Tanulószoza száma									
Szakkörök	irodalmi								
	történelmi								
	orosz								
	term. tud.								
	technikai								
	művészeti								
	testnevelés								
	egyéb.....								
Könyvtári kötetek száma	ifjúsági								
	nevelői								
Előadótérnek száma	fizika-kémia								
	napközi								
	torna								
	ének-zene								
	egyéb								

Milyen az iskola szemléltetőeszköz — ellátottsága? (Szöveges!)

NEVELŐTESTÜLET

iskola

Tanév	A nevelők száma		k. nélküli	Milyen képzésű							Milyen méretű a ped. fluktuációja		Szakosítás mértéke %	Szakos biánytárgy	Helyben lakók	Bejár	Egész nap tanít
	összesen	törzs-tag		gyakorlós			ttó.		tanár		saját	hiv					
				ttó.	fős-kolai	egye-temi	szakosodók	nemszakosodók	fős-kolai	egye-temi							
	1945																
1954 1955																	
1957 1958																	
1958 1959																	
1959 1960																	
1960 1961																	
1961 1962																	
1962 1963																	
1963 1964																	

A tanárok túlterhelése: (Szöveges elemzés)

TANULÓK		iskola								
		1945	1954 1955	1957 1958	1958 ¹⁾ 1959	1959 1960	1960 1961	1961 1962	1962 1963	1963 1964
Az iskola tanulóinak létszáma										
Összesen										
I. oszt.										
V. oszt.										
VIII. oszt.										
Lemorzsolódás, V—VIII. különbsége										
VIII. o. továbbtanulása	gimnázium									
	ipari.....									
	technikum									
	mezőgazd.									
	ipari.....									
	szakközép									
	mezőgazd.									
	közgazdasági									
	ipari tan.									
	mezőgazd.									
VIII. o. bejárás	továbbképző									
	dolgozik									
	1—2 km.									
	2—4 km.									
	MÁV									
VIII. o. juttatás	Busz									
	Egyéb									
	Napközis									
	Tanulósobás									
Diákotthonos										
Egyéb										
1 főre eső mulasztás										
Osztályzott										
Osztályzatlan										
Év végén elégt.										
Mindennapos isk. járás alól felmentve										

Milyen felkészültséggel (esetleges hiányossággal) mentek a VIII. osztályos tanulók a középiskolákba?

(A szöveges elemzést a középiskoláktól kell megkérdezni?)

Йозеф Вокшан:

СУММИРОВАНИЕ ОПЫТОВ ИЗМЕРЕНИЯ УСПЕВАЕМОСТИ В ВОСЬМИЛЕТНЕЙ ШКОЛЕ

Автором собраны анкетные данные 546 выпускников восьмилетней школы, то есть, учеников, которые совершили свою основную учёбу в восьмилетних школах, работающих в различных условиях населенности, оборудованных неоднородным способом. Вопросы анкет распространялись на основные знания, на практическое применение знаний, как и на мировоззренческо-политические взгляды учеников. Автором установлено, что успеваемость учеников во многих случаях не достигает уровня, предписанного в учебной программе. Имеются большие различия также между отдельными школами. Автором сделаны предложения для обеспечения более эффективной школьной работы.

J. Voksán:

SUMMARY OF THE EXPERIENCE GAINED IN THE ASSESSMENT OF RESULTS IN COMPREHENSIVE SCHOOLS

The author interrogated 546 students leaving the comprehensive school and thus finishing their basic studies of 8 years in schools operating under different conditions of settlement and equipped differently. Interrogation was related partly to basic knowledge, partly to the practical application of knowledge and partly to the position of the students as to world-view and politics. It was found that the performance of the students in many cases does not attain the level of requirements prescribed in the plans of tuition; there are great differences also according to schools. Recommendations are made to secure the conditions of more successful work in the schools.